ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CARL OTTO LENZ της 12ης Ιανουαρίου 1993 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Α — Τα πραγματικά περιστατικά

1. Η παρούσα προδικαστική υπόθεση, η οποία παρεπέμφθη ενώπιόν σας από το cour du travail των Βρυξελλών, άπτεται της οριοθετήσεως του προσωπικού πεδίου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 [1].

2. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να δοθούν απαντήσεις στα προδικαστικά του ερωτήματα που ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς όπου καλείται να αποφανθεί επί της καταβολής παροχών βάσει του βελγικού νόμου της 27ης Ιουνίου 1969 περί χορηγήσεως επιδομάτων στα μειονεκτούντα άτομα [2].

3. Ο προσφεύγων-εφεσείων της κυρίας δίκης επιθυμεί, ως επίτροπος της ανάπηρης ενήλικης θυγατέρας του, την καταβολή επιδομάτων υπέρ ενηλίκων μειονεκτούντων ατόμων, σύμφωνα με τις ισχύουσες βελγικές διατάξεις, και συγκεκριμένα την καταβολή του αποκαλουμένου ειδικού επιδόματος, καθώς και του επιδόματος προς ενίσχυση τρίτου προσώπου.

4. Ο προσφεύγων-εφεσείων της κυρίας δίκης είναι Γερμανός υπήκοος, όπως και η θυγατέρα του, η οποία γεννήθηκε στις 28 Φεβρουαρίου 1961. Αρχικά υπηρέτησε ως δημόσιος υπάλληλος στο Bundesanstalt für Flugsicherung (γερμανικό ομοσπονδιακό γραφείο για την ασφάλεια της αεροπλοΐας). Λόγω της προσλήψεώς του, στις αρχές της δεκαετίας του εξήντα, από τον ευρωπαϊκό Οργανισμό για την ασφάλεια της αεροπλοΐας (στο εξής: Eurocontrol), εγκαταστάθηκε στο Βέλγιο. Από άποψη κοινωνικής ασφαλίσεως, υπήχθη στο ιδιαίτερο σύστημα του ανωτέρω οργανισμού. Σήμερα, είναι συνταξιούχος.

5. Η θυγατέρα του είναι εκ γενετής ανάπηρη και, ως εκ τούτου, ουδέποτε μπόρεσε να εργαστεί. Έζησε και εξακολουθεί να ζει υπό τη στέγη των γονέων της, μολονότι διέρχεται το μεγαλύτερο μέρος της εβδομάδος σε κέντρο επαναντάξεως. Ο προσφεύγων-εφεσείων συνεισέφερε πάντοτε για τη συντήρηση της θυγατέρας του.

6. Το Βελγικό Δημόσιο κατέβαλε υπέρ της θυγατέρας του Schmid οικογενειακά επιδόματα καθώς και συμπληρωματικό επίδομα μειονεκτούντος τέκνου, μέχρι συμπληρώσεως του νομίμου ορίου της ηλικίας της, ήτοι του 25ου έτους. Οι αιτήσεις για τη λήψη επιδομάτων υπέρ ενηλίκου μειονεκτούντος ατόμου που υπέβαλε ο Schmid για λογαριασμό της θυγατέρας του απερρίφθησαν με το αιτιολογικό ότι η τελευταία ουδέποτε είχε υπαχθεί, υπό την ιδιότητα του

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73), όπως έχει υπό τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230 της 22ας Αυγούστου 1983, σ. 6), και όπως τροποποιήθηκε εσχάτως με τους κανονισμούς 1247, 1248 και 1249/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992 (ΕΕ 1992, L 136, σ. 1).

2 — Ο νόμος της 27ης Ιουνίου 1969 καταργήθηκε μερικώς και τροποποιήθηκε με τον νόμο της 27ης Φεβρουαρίου 1987, για να συμπληρωθεί με τον νόμο της 20ής Ιουλίου 1991, ο οποίος άρχισε να ισχύει την 1η Αυγούστου 1991.

εργαζομένου, στη νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως και ότι είχε την γερμανική ιθαγένεια. Η ασκηθείσα κατά της εν λόγω αποφάσεως προσφυγή απερρίφθη. Στο πλαίσιο της κατ' έφεση διαδικασίας, η οποία τώρα εκκρεμεί, το κληθέν να αποφανθεί δικαστήριο υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα:

Έχουν τα άρθρα 2 και 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 την έννοια ότι υπάγεται στις ευεργετικές διατάξεις την νομοθεσίας κράτους μέλους, περί του νομοθετικώς κατοχυρωμένου υπέρ των μειονεκτούντων ατόμων δικαιώματος λήψεως επιδομάτων, το έχον την ιθαγένεια κράτους μέλους μειονεκτούν θήλυ άτομο, το οποίο, χωρίς ποτέ να αποκτήσει την ιδιότητα του μισθωτού ή μη μισθωτού εργαζομένου ούτε αυτή του δημοσίου υπαλλήλου, κατά την έννοια του άρθρου 2 του εν λόγω κανονισμού, ελάμβανε προηγουμένως ορισμένες παροχές στο κράτος μέλος κατά του οποίου άσκησε προσφυγή και έφεση, κατ'εφαρμογήν του νόμου περί χορηγήσεως επιδομάτων στα μειονεκτούντα άτομα, αποκλειστικά όμως λόγω της αναπηρίας του και χωρίς ούτε το ίδιο ούτε ο πατέρας του να φέρει κάποια από τις υποχρεώσεις που προβλέπουν οι νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις περί κοινωνικής ασφαλίσεως που ισχύουν στο εν λόγω κράτος μέλος, και του οποίου ο πατέρας, έχων επίσης την ιθαγένεια κράτους μέλους, είχε την ιδιότητα του εργαζομένου ή του δημοσίου υπαλλήλου, κατά την έννοια του αρθρου 2, παράγραφοι 1 ή 3, του προαναφερθέντος κανονισμού, αλλ'ουδέποτε υπήχθη στις νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις περί κοινωνικής ασφαλίσεως που ισχύουν στο κράτος μέλος όπου η μειονεκτούσα θυγατέρα του υπέβαλε σχετικό αίτημα ή σε οποιοδήποτε άλλο κράτος από τα αναφερόμενα στον κανονισμό;

Επικουρικώς και σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως επί του πρώτου ερωτήματος:

1) Ποια έννοια πρέπει να αποδοθεί στον όρο "δημόσιος υπάλληλος" του άρθρου 2, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71; Ειδικότερα, πρέπει να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως ο δημόσιος υπάλληλος που υπηρετεί σε κράτος μέλος, έλαβε άδεια άνευ αποδοχών και απέκτησε την ιδιότητα του υπαλλήλου διεθνούς οργανισμού με ίδιο καθεστώς και ίδιο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, βάσει του οποίου ο ενδιαφερόμενος απαλλάσσεται από "οποιαδήποτε υποχρεωτική εισφορά υπέρ των εθνικών ιδρυμάτων κοινωνικής προνοίας";

   Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, η παρεχόμενη προστασία επεκτείνεται και στα μέλη της οικογενείας του, καθώς και στους επιζώντες, μολονότι στη σχετική διάταξη δεν προβλέπεται τίποτε συναφώς;

2) Με βάση την κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, ιδιότητα του μέλους της οικογενείας, μπορεί να προβληθεί σχετική αξίωση;

Είναι αυτό δυνατό ακόμη και στην περίπτωση που η αιτούσα είναι τρόφιμος ενός επιδοτουμένου από ταμείο κοινωνικής προνοίας ιδρύματος, τη στιγμή κατά την οποία η νομοθεσία περί χορηγήσεως επιδομάτων στα μειονεκτούντα άτομα, η εφαρμογή της οποίας ζητείται, εξαρτά τη χορήγησή τους από προηγούμενη έρευνα ως προς τους πόρους που διαθέτει η ενδιαφερομένη και δεν λαμβάνει πλέον υπόψη (από την ενηλικίωσή της) τα εισοδήματα των γονέων της;

7. Όσον αφορά τα επιμέρους πραγματικά περιστατικά και το νομικό πλαίσιο, καθώς και την επιχειρηματολογία των διαδίκων, παραπέμπω στην έκθεση ακροατηρίου.

Β — Εκτίμηση

8. Τα προδικαστικά ερωτήματα αποσκοπούν στο να μπορέσει το αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον το κοινοτικό δίκαιο επιτάσσει τη χορήγηση στη θυγατέρα του προσφεύγοντος-εφεσείοντος των βελγικών επιδομάτων υπέρ ενηλίκων μειονεκτούντων ατόμων, επιδομάτων τα οποία καταβάλλονται στους δικαιούχους τους λόγω της υπάρξεως προσωποπαγούς δικαιώματος.

9. Η Schmid, θυγατέρα του προσφεύγοντος-εφεσείοντος, πληροί — και τούτο δεν αμφισβητείται — όλες τις απαιτούμενες προϋποθέσεις λήψεως των ζητηθέντων επιδομάτων, εκτός από τη βελγική ιθαγένεια. Από τα προβληθέντα κατά τη διάρκεια της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας επιχειρήματα προκύπτει ότι το κριτήριο της βελγικής ιθαγενείας μπορεί να αντικατασταθεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, με εκείνο της ιδιότητας του μισθωτού. Πάντως, ενόψει των πραγματικών περιστατικών, ο κανόνας αυτός δεν μπορεί να έχει εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση. Επομένως, δεν συντρέχει λόγος περαιτέρω συζητήσεως επί της δυνατότητας αυτής.

10. Για να ικανοποιηθεί το αίτημα του Schmid, θα πρέπει η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου να παρέχει στη θυγατέρα του την ευχέρεια να αντιπαρέλθει την προϋπόθεση περί βελγικής ιθαγενείας. Θα μπορούσε συναφώς να γίνει επίκληση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, σύμφωνα με το οποίο τα πρόσωπα τα οποία κατοικούν στο έδαφος ενός από τα κράτη μέλη και για τα οποία ισχύει ο κανονισμός υπόκεινται στις υποχρεώσεις και απολαύουν των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του κράτους αυτού.

11. Μετά την πλέον πρόσφατη τροποποίησή του, τον Ιούλιο του 1991 [3], οι ευεργετικές διατάξεις του βελγικού νόμου περί χορηγήσεως επιδομάτων στα μειονεκτούντα άτομα καλύπτουν ρητώς και πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 [4]. Η τροποποίηση αυτή προσδίδει σε νομική πράξη κράτους μέλους μια έννομη συνέπεια, η οποία ούτως ή άλλως ήδη απορρέει από το κοινοτικό δίκαιο.

12. Όσον αφορά το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, η μέχρι σήμερα νομολογία του Δικαστηρίου δεν αφήνει καμιά αμφιβολία ως προς το ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι τα επίδικα επιδόματα που προβλέπει το βελγικό δίκαιο εμπίπτουν στο πεδίο αυτό [5]. Μετά την τελευταία τροποποίηση του κανονισμού 1408/71 [6], η ενσωμάτωση αυτή στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού προβλέπεται ρητώς στο ίδιο το κείμενο του κανονισμού [7]. Προκειμένου να συμπεριληφθούν τα επιδόματα υπέρ μειονεκτούντων ατόμων, τροποποιήθηκε ακόμη και ο ορισμός των ωφελουμένων από τον κανονισμό μελών της οικογενείας. Στο άρθρο 1, στοιχείο στ', προστέθηκε το σημείο ii, το οποίο έχει ως εξής:

«πάντως, αν πρόκειται για παροχές υπέρ μειονεκτούντων ατόμων χορηγούμενες

3 — Moniteur belge [Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του Βελγίου] της 1ης Αυγούστου 1991, σ. 16971.

4 — Βλ. άρθρο 4, σημείο 1, δεύτερο εδάφιο, του νόμου αυτού.

5 — Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1974 στην υπόθεση 39/74, Costa κατά Βελγικού Δημοσίου (Συλλογή τόμος 1974, σ. 497)· απόφαση της 28ης Μαΐου 1974 στην υπόθεση 187/73, Callemeyn κατά Βελγικού Δημοσίου (Συλλογή τόμος 1974, σ. 303), και απόφαση της 17ης Ιουνίου 1975 στην υπόθεση 7/75, κύριος και κυρία F. κατά Βελγικού Δημοσίου (Συλλογή τόμος 1975, σ. 195)· βλ. επίσης την έκθεση ακροατηρίου στην υπόθεση C-326/90, Επιτροπή κατά Βελγίου, η οποία προτάσσεται της αποφάσεως της 10ης Νοεμβρίου 1992 και στην οποία εκτίθενται τα επιχειρήματα της Επιτροπής που οδήγησαν στο να αναγνωριστεί ότι το καθού είχε παραβεί τη Συνθήκη ΕΟΚ.

6 — Βλ. κανονισμό (ΕΟΚ) 1247/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ L 136 της 19ης Μαΐου 1992, σ. 1).

7 — Βλ. άρθρο 4, παράγραφος 2α, και παράρτημα IIα (άρθρο 10α) του κανονισμού 1408/71.

σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους σε όλους τους υπηκόους του οι οποίοι πληρούν τους απαιτούμενους όρους, ως "μέλος της οικογενείας" νοείται τουλάχιστον ο σύζυγος, τα ανήλικα τέκνα και τα ενήλικα συντηρούμενα τέκνα του μισθωτού ή μη μισθωτού εργαζομένου».

13. Οι τροποποιητικές διατάξεις άρχισαν να ισχύουν από 1ης Ιουλίου 1992 [8], με αποτέλεσμα να έχουν εφαρμογή επί των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υποθέσεως μόνον από την εν λόγω ημερομηνία. Επομένως, σε κάθε περίπτωση τα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να εκτιμηθούν υπό το πρίσμα της έννομης καταστάσεως που υφίστατο πριν από την τροποποίηση του κανονισμού.

14. Ούτε απόφαση περί του ότι οι επίμαχες παροχές που καταβάλλονται στα μειονεκτούντα άτομα εμπίπτουν ενδεχομένως στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 ούτε η ρητή μνεία τους μετά την επελθούσα τροποποίηση του κανονισμού μπορούν να μας απαλλάξουν από την υποχρέωση να εξετάσουμε το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού για τις αφορώσες τη συγκεκριμένη περίπτωση παροχές.

15. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο καθόσον τα επιδόματα υπέρ μειονεκτούντων ατόμων, όπως το επίμαχο επίδομα, συνιστούν μεικτή μορφή κοινωνικής παροχής, μη δυναμένη να χαρακτηριστεί επακριβώς ούτε ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, ούτε ως παροχή κοινωνικής προνοίας, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 4, του κανονισμού 1408/71, η οποία αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού.

8 — Βλ. άρθρο 3 του τροποποιητικού κανονισμού 1247/92, όπ.π., υποσημείωση 6.

16. Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου [9], «παρόλον ότι μπορεί να παρίσταται επιθυμητό, από την άποψη της εφαρμογής αυτού του κανονισμού, να γίνεται διάκριση μεταξύ των νομοθετικών συστημάτων που ανήκουν, αντιστοίχως, στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως και της κοινωνικής προνοίας, δεν μπορεί εντούτοις να αποκλειστεί η δυνατότητα μια νομοθεσία, λόγω του *προσωπικού της πεδίου εφαρμογής* [10], των σκοπών της και των λεπτομερειών εφαρμογής της, να άπτεται συγχρόνως της μιας και της άλλης κατηγορίας, διαφεύγοντας έτσι κάθε ολική κατάταξη» [11].

17. Το ανωτέρω χωρίο αφήνει ήδη να διαφαίνεται ότι το προσωπικό πεδίο εφαρμογής των εχουσών επιρροή διατάξεων μπορεί να έχει επίπτωση επί της απαντήσεως που επιβάλλεται στο ερώτημα περί της υπαγωγής στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής των διατάξεων αυτών.

9 — Προαναφερθείσα υπόθεση 39/74, σκέψεις 5 και 6 της αποφάσεως· απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1974 στην υπόθεση 24/74, Caisse régionale d' Assurance Maladie κατά Biason (Συλλογή τόμος 1974, σ. 431, σκέψη 9)· προαναφερθείσα υπόθεση 183/73, Callemeyn, σκέψη 6 της αποφάσεως, και απόφαση της 20ής Ιουνίου 1991 στην υπόθεση C-356/89, Newton (Συλλογή 1991, σ. I-3017). Όλες οι ανωτέρω αποφάσεις αφορούν επιδόματα υπέρ μειονεκτούντων ατόμων. Βλ. επίσης απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 1987 στις συνεκδικαθείσες υποθέσεις 379/85 έως 381/85 και 93/86, CRAM Rhône-Alpes κατά Giletti (Συλλογή 1987, σ. 954, σκέψη 9). Η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε επ' ευκαιρία ενός συμπληρωματικού επιδόματος.

10 — Η υπογράμμιση δική μου.

11 — Βλέπε απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση 39/74 και απόφαση της 27ης Μαρτίου 1985 στην υπόθεση 249/83, Hoeckx κατά Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn Kalmthout (Συλλογή 1985, σ. 973, σκέψη 12), όπου υπογραμμίζεται ότι η νομοθεσία πρέπει να αναφέρεται σε έναν από τους απαριθμουμένους ρητώς στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού κινδύνους. Η απόφαση εκδόθηκε επ' ευκαιρία ενός επιδόματος κατωτάτου ορίου διαβιώσεως, όπως και η απόφαση της 27ης Μαρτίου 1985 στην υπόθεση 122/84, Scrivener κατά Centre Public d'Aide Sociale Chastre (Συλλογή 1985, σ. 1027, σκέψη 19)· βλ. περαιτέρω απόφαση της 6ης Ιουλίου 1978 στην υπόθεση 9/78, Directeur Régional de la Sécurité Sociale Nancy κατά Gillard (Συλλογή τόμος 1978, σ. 541, σκέψη 5), όπου, επ' ευκαιρία του συνυπολογισμού περιόδων αιχμαλωσίας σε καιρό πολέμου για τον υπολογισμό συντάξεων, το Δικαστήριο δέχθηκε ως κριτήριο διακρίσεως τα συστατικά στοιχεία και τους σκοπούς της παροχής. Βλ. περαιτέρω την τρίτη αιτιολογική σκέψη του προαναφερθέντος στην υποσημείωση 6 κανονισμού 1247/92.

18. Όσον αφορά τον νομικό χαρακτηρισμό των επιδομάτων υπέρ μειονεκτούντων ατόμων, το Δικαστήριο έχει παρατηρήσει ότι:

«καίτοι, λόγω ορισμένων χαρακτηριστικών της, μια νομοθεσία σχετική με τη χορήγηση επιδομάτων στους μειονεκτούντες συνδέεται με την κοινωνική πρόνοια — ιδίως όταν λαμβάνει υπόψη την κατάσταση ανάγκης ως ουσιώδες κριτήριο εφαρμογής και δεν προβλέπει καμιά απαίτηση σχετική με περιόδους επαγγελματικής δραστηριότητας, υπαγωγής σε ασφαλιστικό σύστημα ή καταβολής εισφορών — άπτεται εντούτοις της κοινωνικής ασφαλίσεως στο μέτρο που, έχοντας εγκαταλείψει την ατομική εκτίμηση, χαρακτηριστική της κοινωνικής προνοίας, παρέχει στους δικαιούχους θέση νομικώς οριζόμενη· (...) λαμβάνοντας υπόψη τον ευρύ ορισμό του κύκλου των δικαιούχων, μια τέτοια νομοθεσία εξυπηρετεί στην πραγματικότητα *διττό σκοπό* [12], συνιστάμενο, αφενός, στο να εγγυάται ελάχιστο όριο μέσων συντηρήσεως σε μειονεκτούντες που τοποθετούνται παντελώς εκτός του συστήματος της κοινωνικής ασφαλίσεως και, αφετέρου, στο να διασφαλίζει συμπλήρωμα εισοδημάτων στους δικαιούχους παροχών και κοινωνικής ασφαλίσεως που έχουν προσβληθεί από διαρκή ανικανότητα προς εργασία» [13].

19. Υπό το κράτος του κανονισμού 3, κανονιστικής ρυθμίσεως που προηγήθηκε του κανονισμού 1408/71, το Δικαστήριο έκρινε ήδη ότι:

«Συνεπώς, μια εθνική νομοθεσία που προβλέπει δικαίωμα, το οποίο τυγχάνει νομικής προστασίας, προς λήψη επιδόματος υπέρ μειονεκτούντων εμπίπτει, σχετικά με τα αναφερόμενα στον κανονισμό 3 πρόσωπα, στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως, κατά την έννοια του άρθρου 51 της Συνθήκης και της κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως που θεσπίστηκε κατ' εφαρμογήν αυτής της διατάξεως» [14].

20. Τούτο σημαίνει ότι το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής εξαρτάται από τον προηγούμενο προσδιορισμό του προσωπικού πεδίου εφαρμογής του κανονισμού. Ενόσω ίσχυε ήδη ο κανονισμός 1408/71, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε τη νομολογία του και υπογράμμισε για μία εισέτι φορά σαφέστατα τις προϋποθέσεις υπαγωγής των δικαιούχων στον κανονισμό. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι:

«κατά συνέπεια, σε σχέση με μισθωτό εργαζόμενο ή εξομοιούμενο προς αυτόν, ο οποίος λαμβάνει σε κράτος μέλος σύνταξη αναπηρίας, νομοθεσία διασφαλίζουσα υπέρ των μειονεκτούντων ατόμων νομίμως προστατευόμενο δικαίωμα για τη λήψη "επιδόματος" εμπίπτει, όσον αφορά τους εν λόγω εργαζομένους, στο πεδίο της κοινωνικής ασφαλίσεως, κατά την έννοια του άρθρου 51 της Συνθήκης και της κανονιστικής ρυθμίσεως που θεσπίστηκε προς εφαρμογήν της, μολονότι η νομοθεσία αυτή θα μπορούσε να μην τύχει του ιδίου χαρακτηρισμού όσον αφορά άλλες κατηγορίες δικαιούχων» [15].

21. Το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 προσδιορίζεται στο άρθρο 2. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, έχει ως εξής:

12 — Η υπογράμμιση δική μου.

13 — Βλ. απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση 39/74, Costa, σκέψεις 7 και 8. Επ' ευκαιρία του διττού σκοπού των κοινωνικών παροχών, βλ. περαιτέρω απόφαση της 5ης Μαΐου 1983 στην υπόθεση 139/82, Piscitello κατά INPS (Συλλογή 1983, σ. 1427, σκέψη 12). Η απόφαση αυτή εκδόθηκε επ' ευκαιρία της κατατάξεως μιας συμπληρωματικής συντάξεως. Βλ. περαιτέρω απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση 187/73, Callemeyn, σκέψη 8. Προς την αυτή κατεύθυνση, επ' ευκαιρία του εγγυημένου εισοδήματος για τα ηλικιωμένα άτομα, βλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 1972 στην υπόθεση 1/72, Frilli κατά Βελγίου (Συλλογή τόμος 1972-73, σ. 59, σκέψεις 14 και 15)· επίσης προς την αυτή κατεύθυνση, επ' ευκαιρία ενός συμπληρωματικού επιδόματος καταβαλλομένου σε δικαιούχους συντάξεως γήρατος εκ μέρους εθνικού ταμείου αλληλεγγύης, βλ. συνεκδικασθείσες υποθέσεις 379/85 έως 381/85 και 93/86, οι οποίες προαναφέρθηκαν, σκέψη 10 της αποφάσεως.

14 — Βλ. απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση Costa, σκέψεις 9 έως 11.

15 — Απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση 187/73, Callemeyn, σκέψη 11. Βλ. προς την ίδια κατεύθυνση και την απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 9 υπόθεση C-356/89, Newton.

«Ο παρών κανονισμός ισχύει για μισθωτούς ή μη μισθωτούς που υπάγονται ή υπήχθησαν στη νομοθεσία ενός ή περισσοτέρων από τα κράτη μέλη και είναι υπήκοοι ενός από τα κράτη μέλη ή απάτριδες ή πρόσφυγες που κατοικούν στο έδαφος ενός κράτους μέλους, καθώς και για τα μέλη της οικογενείας τους και για τους επιζώντες αυτών».

22. Δεδομένου ότι το πρόσωπο που αξιώνει τις παροχές, ήτοι η θυγατέρα του προσφεύγοντος-εφεσείοντος, ουδέποτε υπήρξε μισθωτή ούτε πρόκειται να γίνει ποτέ, η έννομη κατάστασή της δεν επιτρέπει την απ' ευθείας υπαγωγή της στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού. Πάντως, θα μπορούσε να υπαχθεί στις διατάξεις του κανονισμού υπό την ιδιότητά της ως μέλους της οικογενείας του πατέρα της.

23. Σε παρεμφερή κατάσταση, δύο αποφάσεις του Δικαστηρίου που εκδόθηκαν τη δεκαετία του εβδομήντα [16] αναγνώρισαν υπέρ μελών της οικογενείας διακινουμένων εργαζομένων το δικαίωμα λήψεως επιδομάτων υπέρ μειονεκτούντων ατόμων, κατ' εφαρμογήν του κανονισμού 1408/71. Στα πλαίσια της υποθέσεως 7/75, κύριος και κυρία F., οι γονείς ανηλίκου τέκνου είχαν ζητήσει την καταβολή επιδόματος υπέρ μειονεκτούντος ατόμου βάσει του βελγικού δικαίου. Ήσαν ιταλικής ιθαγενείας, ο δε πατέρας έφερε, εν πάση περιπτώσει, την ιδιότητα του διακινουμένου εργαζομένου κατά την έννοια του κανονισμού.

24. Στο σκεπτικό της αποφάσεώς του, το Δικαστήριο υπογραμμίζει τα ακόλουθα:

«όσον αφορά την απόλαυση των δικαιωμάτων δυνάμει μιας εθνικής νομοθεσίας που προβλέπει τη χορήγηση επιδομάτων σε αναπήρους, ούτε ο ίδιος ο εργαζόμενος ούτε τα μέλη της οικογενείας του μπορούν να τίθενται σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τους υπηκόους του κράτους διαμονής, λόγω του γεγονότος και μόνο ότι δεν έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού» [17].

25. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο προσθέτει ότι:

«όσον αφορά ειδικότερα την περίπτωση αναπήρου τέκνου που συγκεντρώνει ήδη από την ανηλικότητά του τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για να λάβει, ως μέλος της οικογενείας εργαζομένου, το ευεργέτημα των επιδομάτων για αναπήρους, η (...) ισότητα μεταχειρίσεως δεν μπορεί να παύει κατά τη λήξη της ανηλικότητας, εφόσον το τέκνο, λόγω της αναπηρίας του, εμποδίζεται να αποκτήσει την ιδιότητα του εργαζομένου κατά την έννοια του κανονισμού· (...) πράγματι, αν δεν συνέβαινε αυτό, ο εργαζόμενος, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει στο ανάπηρο τέκνο του τη διαρκή λήψη των επιδομάτων που αυτό έχει ανάγκη λόγω της καταστάσεώς του, θα έτεινε να μη μείνει στο κράτος μέλος όπου έχει εγκατασταθεί και έχει βρει εργασία, πράγμα που θα ήταν αντίθετο προς το σκοπό που επιδιώκει η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εντός της Κοινότητας, λαμβανομένου υπόψη, μεταξύ άλλων, του δικαιώματος που αναγνωρίζεται βάσει της εν λόγω αρχής στον εργαζόμενο και στα μέλη της οικογενείας του να παραμένουν στο έδαφος του κράτους μέλους εντός του οποίου ο εργαζόμενος έχει εργαστεί, υπό τις προϋποθέσεις που καθορίζονται με τον κανονισμό 1251/70» [18].

26. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε στο σύνολό της τη νομολογία του κύριος και κυρία

16 — Απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση 7/75, κύριος και κυρία F., και απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1976 στην υπόθεση 73/76, Inzirillo κατά Caisse d'Allocations Familiales de Lyon (Συλλογή τόμος 1976, σ. 767).

17 — Απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση 7/75, κύριος και κυρία F., σκέψη 17.

18 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 5 υπόθεση 7/75, σκέψεις 18 έως 20 της αποφάσεως.

F. [19] στην υπόθεση 63/76, Inzirillo, στα πλαίσια της οποίας ενήλικο μειονεκτούν άτομο ιταλικής ιθαγενείας που ζούσε με τον πατέρα του, μισθωτό εργαζόμενο κατά την έννοια του κανονισμού 1408/71, είχε ζητήσει επίδομα υπέρ μειονεκτούντος ατόμου βάσει της γαλλικής ρυθμίσεως.

27. Ενόψει της ανωτέρω νομολογίας, η κρίση επί της παρούσας υποθέσεως εξαρτάται από το αν ο προσφεύγων-εφεσείων εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71. Σημείο αφετηρίας του συναφούς ελέγχου είναι το παρατεθέν άρθρο 2, παράγραφος 1, το οποίο ορίζει ρητώς ότι οι μισθωτοί ή μη μισθωτοί εργαζόμενοι, καθώς και τα μέλη της οικογενείας τους και οι επιζώντες, εμπίπτουν στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, αλλ' ενδεχομένως και το άρθρο 2, παράγραφος 3, αυτού που προβλέπει ότι:

«Ο παρών κανονισμός ισχύει για τους δημοσίους υπαλλήλους και για το εξομοιούμενο προς αυτούς, σύμφωνα με την εφαρμοζομένη νομοθεσία, προσωπικό κατά το μέτρο που υπάγονται ή υπήχθησαν στη νομοθεσία του κράτους μέλους επί της οποίας έχει εφαρμογή ο παρών κανονισμός».

28. Η ανωτέρω διάταξη θα μπορούσε να τύχει εφαρμογής στην περίπτωση του προσφεύγοντος-εφεσείοντος στον βαθμό που, αφενός, κατά την περίοδο της επαγγελματικής του δραστηριότητας στο Bundesanstalt für Flugsicherung είχε την ιδιότητα του Γερμανού δημοσίου υπαλλήλου, την οποία δεν απώλεσε όταν άρχισε να εργάζεται στον Eurocontrol, δεδομένου ότι έπαυσε να παρέχει τις υπηρεσίες του στο Bundesanstalt ακριβώς στο πλαίσιο αδείας άνευ αποδοχών [20]. Εξάλλου, λόγω της απασχολήσεώς του στον Eurocontrol, ο προσφεύγων-εφεσείων απέκτησε την ιδιότητα του υπαλλήλου διεθνούς οργανισμού ή, εν πάση περιπτώσει, την ιδιότητα προσώπου εξομοιουμένου με δημόσιο υπάλληλο.

29. Πάντως, υπάρχουν πλείονες λόγοι να αμφισβητείται ότι το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού μπορεί να οδηγήσει σε ευόδωση της απόψεως του προσφεύγοντος-εφεσείοντος. Η δυνατότητα υπαγωγής των δημοσίων υπαλλήλων και των προς αυτούς εξομοιουμένων στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του κανονισμού περιορίζεται από ένα στοιχείο που αφορά το ουσιαστικό περιεχόμενο του κανονισμού. Εμπίπτουν στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 οι δημόσιοι υπάλληλοι ή οι εξομοιούμενοι προς αυτούς μόνο στον βαθμό που μια εθνική ρύθμιση που εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού εφαρμόζεται ή εφαρμοζόταν επί των εν λόγω προσώπων. Όπως συμβαίνει και επί μεικτών μορφών εθνικών συστημάτων κοινωνικών παροχών, το Δικαστήριο ανατρέχει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού για να προσδιορίσει το καθ'ύλην πεδίο εφαρμογής του, ενώ ο κοινοτικός νομοθέτης προχωρεί αντίστροφα προκειμένου να ορίσει το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού όσον αφορά τους δημοσίους υπαλλήλους και τους εξομοιουμένους προς αυτούς.

30. Σε ακραίες περιπτώσεις η συλλογιστική αυτή μπορεί να οδηγήσει σε φαύλο κύκλο. Ενδέχεται για παράδειγμα ένας δημόσιος υπάλληλος ή εξομοιούμενος να λαμβάνει επιδόματα μειονεκτούντος ατόμου για τον ίδιο ή το τέκνο του και λόγω της λήψεως των ανωτέρω επιδομάτων να εμπίπτει δυνητικά στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι οι διατάξεις, βάσει των οποίων πρέπει να καταβάλλεται η παροχή, εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, οπότε το αν οι εν λόγω παροχές εμπίπτουν ή όχι στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής

19 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 16 υπόθεση 63/76, σκέψεις 15 έως 17 της αποφάσεως.

20 — «Urlaub ohne Gewährung» (κατά λέξη: άδεια χωρίς καταβολή). Βλ. σημείο 11 των παρατηρήσεων του προσφεύγοντος-εφεσείοντος. Πρόκειται ορθότερα για «Urlaub ohne Gewährung von Bezügen» [άδεια χωρίς καταβολή αποδοχών — βλ. επικουρικό ερώτημα υπό 1: «(...) δημόσιος υπάλληλος (...) βρίσκεται σε άδεια άνευ αποδοχών (...)»].

του κανονισμού να εξαρτάται από το αν τα πρόσωπα που αξιώνουν την παροχή συγκαταλέγονται μεταξύ εκείνων επί των οποίων έχει εφαρμογή ο κανονισμός.

31. Μία περαιτέρω αμφιβολία ως προς το αν το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71 μπορεί να αποτελέσει θεμέλιο των αιτημάτων του προσφεύγοντος-εφεσείοντος προκύπτει από το γεγονός ότι στην εν λόγω διάταξη δεν γίνεται μνεία, ή εν πάση περιπτώσει δεν γίνεται ρητή μνεία, των μελών της οικογενείας του δημοσίου υπαλλήλου και των προσώπων που εξομοιώνονται προς αυτά.

32. Τούτο δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι οι εμπίπτουσες στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού παροχές που καταβάλλονται στους δημοσίους υπαλλήλους ή στους εξομοιουμένους προς αυτούς σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να χορηγηθούν και σε μέλη της οικογενείας. Αναφέρομαι για παράδειγμα στις οικογενειακές παροχές κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο η'. Έτσι, σε μια όλως υποθετική περίπτωση, ένας δημόσιος υπάλληλος ή εξομοιούμενος ενδέχεται, δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 3, να εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού απλώς και μόνον επειδή είναι δικαιούχος οικογενειακών παροχών.

33. Πάντως, οι ανωτέρω σκέψεις καθιστούν ακόμη εντονότερο το ότι η έννοια του δημοσίου υπαλλήλου ή του εξομοιουμένου προς αυτόν, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού, πρέπει να καθορίζεται όχι κατά τρόπο αφηρημένο, με αποτέλεσμα ορισμένα πρόσωπα να εμπίπτουν γενικώς στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού, αλλά απλώς με γνώμονα τις συγκεκριμένες επίμαχες παροχές. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν πρόκειται για παροχές που χορηγούνται υπέρ μελών της οικογενείας.

34. Ενόψει του περιεχομένου του άρθρου 2, παράγραφος 3, του κανονισμού, νομίζω ότι είναι σαφέστατο ότι τα μέλη της οικογενείας του δυνάμει δικαιούχου δεν μπορούν να αποκτήσουν προσωποπαγή δικαιώματα. Σε τελική ανάλυση, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προσδιορίσει τη νομική φύση των παροχών που πρέπει να χορηγούνται βάσει των εθνικών διατάξεων και τους έχοντες δικαίωμα λήψεως των εν λόγω παροχών σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές. Έτσι, ενδέχεται, υπό ορισμένες περιστάσεις, λαμβανομένων υπόψη του σκοπού και του αντικειμένου τους και ενόψει της νομολογίας που διαμορφώθηκε με τις αποφάσεις στις υποθέσεις Inzirillo και κύριος και κυρία F., τα χορηγούμενα στο πλαίσιο οικογενειακών παροχών επιδόματα υπέρ μειονεκτούντων ατόμων να καταλήξουν να αποτελούν το πανομοιότυπο στην ουσία επίδομα υπέρ ενηλίκων μειονεκτούντων ατόμων.

35. Σύμφωνα με τα πληροφορικά στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο ως προς τις επίμαχες παροχές στην κυρία δίκη, αυτές χορηγούνται μόνο στους δικαιούχους που απαριθμούνται ρητώς στη βελγική νομοθεσία, με αποτέλεσμα το άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού να μην μπορεί να εφαρμοστεί υπέρ της θυγατέρας του προσφεύγοντος-εφεσείοντος.

36. Επομένως, τίθεται το ζήτημα αν η θυγατέρα του Schmid είναι δικαιούχος κατά τον κανονισμό 1408/71 υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, αυτού του νομοθετικού κειμένου. Όπως υπαινίχθηκα ανωτέρω, προς τούτο θα πρέπει ο πατέρας της να φέρει την ιδιότητα του μισθωτού ή μη μισθωτού εργαζομένου κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως. Γεγονός είναι ότι στο πλαίσιο της ερμηνείας των διατάξεων που αφορούν την υλοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εντός της Κοινότητας, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ευρεία ερμηνεία της κοινοτικής εννοίας του μισθωτού εργαζομένου.

37. Στην υπόθεση Echternach κ.λπ. [21] το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι:

«ο κοινοτικός υπήκοος που εργάζεται σε άλλο κράτος μέλος από το κράτος της καταγωγής του δεν χάνει την ιδιότητα του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 48, παράγραφος 1, της Συνθήκης, επειδή απασχολείται σε διεθνή οργανισμό, ακόμη και αν οι προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής του στη χώρα όπου εργάζεται ρυθμίζονται ειδικά από διεθνή σύμβαση συναφθείσα μεταξύ του διεθνούς οργανισμού και του κράτους της έδρας του εν λόγω οργανισμού».

Από τα ανωτέρω συνάγεται ιδίως ότι το τέκνο ενός τέτοιου εργαζομένου υπηκόου κράτους μέλους δεν μπορεί να εξαιρεθεί των δικαιωμάτων και προνομίων που του παρέχουν το άρθρο 48 της Συνθήκης και ο κανονισμός 1612/68.

38. Όσον αφορά τις δυνατότητες να αποκλειστούν, βάσει του άρθρου 48, παράγραφος 4, της Συνθήκης ΕΟΚ, ορισμένα πρόσωπα από το πεδίο εφαρμογής των άλλων παραγράφων του άρθρου αυτού, το Δικαστήριο επιβάλλει αυστηρή εξέταση ενόψει του επιδιωκομένου με τις ανωτέρω διατάξεις σκοπού [22].

39. Χωρίς να απαιτείται, εν προκειμένω, λεπτομερής εξέταση των περιστάσεων, η νομολογία του Δικαστηρίου μάς επιτρέπει πλέον να συναγάγουμε ότι

«το άρθρο 48, παράγραφος 4, προβλέπει απλώς ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να αποκλείουν την πρόσβαση υπηκόων άλλων κρατών μελών σε ορισμένες θέσεις της δημοσίας διοικήσεως, όχι όμως να εξαιρούν από την κοινοτική μεταχείριση εκείνους τους οποίους έχουν εντούτοις προσλάβει στις θέσεις αυτές» [23].

40. Κατά συνέπεια,

«ο υπήκοος κράτους μέλους που εργάζεται, σε άλλο κράτος μέλος, σε θέση που διέπεται από ειδικό καθεστώς διεθνούς δικαίου (...) πρέπει να θεωρείται ως εργαζόμενος ενός κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 48, παράγραφοι 1 και 2, της Συνθήκης και επομένως απολαύει, όπως και τα μέλη της οικογενείας του, των δικαιωμάτων και προνομίων που προβλέπουν οι διατάξεις αυτές και οι διατάξεις του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου» [24].

41. Δεν είναι καθόλου δύσκολο να χαρακτηριστεί ο προσφεύγων-εφεσείων ως μισθωτός, σύμφωνα με τον ανωτέρω ορισμό. Πάντως, τίθεται το ζήτημα αν μπορεί να θεωρηθεί και ως μισθωτός κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71. Η άποψη περί ταυτότητας της εννοίας του μισθωτού, κατά το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΟΚ και τον κανονισμό 1612/68, με την έννοια του μισθωτού, κατά τον κανονισμό 1408/71, νομίζω ότι αναιρείται από το γεγονός ότι ο τελευταίος

21 — Απόφαση της 15ης Μαρτίου 1989 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 389/87 και 390/87, Echternach κ.λπ. κατά Υπουργού Παιδείας και Επιστημών των Κάτω Χωρών (Συλλογή 1989, σ. 723, σκέψεις 11 και 12).

22 — Βλ. απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1980 στην υπόθεση 149/79, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή τόμος 1980/ΙΙΙ, σ. 537, σκέψη 11).

23 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 21 υπόθεση Echternach κ.λπ., σκέψη 14 της αποφάσεως.

24 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 21 υπόθεση Echternach κ.λπ., σκέψη 15 της αποφάσεως.

κανονισμός έχει περιορισμένο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής.

42. Στις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού αναφέρεται ότι:

«εξαιτίας των σημαντικών διαφορών που υφίστανται μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών ως προς το προσωπικό πεδίο εφαρμογής τους, είναι προτιμότερο να τεθεί η αρχή, βάσει της οποίας ο κανονισμός ισχύει για όλους τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι ασφαλισμένοι στο πλαίσιο των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως που εδημιουργήθησαν υπέρ των μισθωτών» [25].

43. Μολονότι κατ' αρχήν ευρύς, ο ανωτέρω ορισμός περιλαμβάνει σαφέστατα μια περιοριστική προϋπόθεση υπαγωγής στα αντίστοιχα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως. Τον περιορισμό αυτό επιβεβαιώνει η ήδη εξετασθείσα ανωτέρω διάταξη σχετικά με το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού όσον αφορά τους δημοσίους υπαλλήλους και τους εξομοιουμένους προς αυτούς, πεδίο εφαρμογής που περιορίζεται με ουσιαστικά κριτήρια.

44. Ομοίως, η ύπαρξη διακρίσεως μεταξύ των μισθωτών και μη μισθωτών εργαζομένων, αφενός, και των δημοσίων υπαλλήλων και των εξομοιουμένων προς αυτούς, αφετέρου, συνεπάγεται, κατά την άποψή μου, ότι η έννοια του μισθωτού πρέπει να καθορίζεται με γνώμονα τους σκοπούς και το ουσιαστικό αντικείμενο του κανονισμού.

45. Επομένως, είναι αμφίβολο αν ο προσφεύγων-εφεσείων μπορεί να θεωρηθεί ως μισθωτός κατά την έννοια του κανονισμού 1408/71. Ως Γερμανός δημόσιος υπάλληλος, υπαγόταν κατ' αρχήν σε ιδιαίτερο σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως. Ομοίως, ως άτομο που ανήκε στο προσωπικό του Eurocontrol, υπάγεται σε ειδικό σύστημα, το δε άρθρο 24 της διεθνούς συμβάσεως συνεργασίας για την ασφάλεια της αεροπλοΐας «Eurocontrol» τον απαλλάσσει ρητώς «από οποιαδήποτε υποχρεωτική εισφορά σε εθνικούς οργανισμούς κοινωνικής προνοίας» [26]. Αν, επομένως, ο προσφεύγων-εφεσείων δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μισθωτός, κατά την έννοια του κανονισμού 1408/71, ούτε η θυγατέρα του θα μπορεί να επικαλεστεί το νομικό καθεστώς του πατέρα της προκειμένου να προβάλει δικαιώματα βάσει του κανονισμού.

46. Μία περαιτέρω σκέψη με κάνει να αμφιβάλλω κατά πόσον η θυγατέρα του προσφεύγοντος-εφεσείοντος μπορεί ακόμη και να επικαλεστεί, με κάποια πιθανότητα επιτυχίας, τον κανονισμό 1408/71, προκειμένου να λάβει τα επίμαχα επιδόματα μειονεκτούντος ατόμου. Στην υπόθεση Kermaschek [27] το Δικαστήριο επεξεργάστηκε μια μέθοδο, όσον αφορά το δικαίωμα αντλήσεως οφελών από συστήματα παροχών κατά την έννοια του κανονισμού 1408/71, μέθοδο που μπορεί να συνοψιστεί υπό την έννοια ότι οι μισθωτοί μπορούν να διεκδικούν τα δικαιώματα προς παροχές ως προσωποπαγή δικαιώματα, ενώ τα μέλη της οικογενείας των δικαιούχων του κανονισμού 1408/71 μπορούν μόνον να προβάλλουν αξιώσεις σχετικές με παράγωγα δικαιώματα που αποκτούν υπό την ιδιότητα των μελών της οικογενείας μισθωτού [28].

25 — Η υπογράμμιση δική μου.

26 — Διεθνής σύμβαση συνεργασίας για την ασφάλεια της αεροπλοΐας «Eurocontrol», όπως τροποποιήθηκε το 1981, νόμιος της 16ης Νοεμβρίου 1984, Moniteur belge της 30ής Απριλίου 1985, σ. 6014, και Bundesgesetzblatt 1984, II, σσ. 69 επ., συγκεκριμένα σ. 71.

27 — Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1976 στην υπόθεση 40/76, Kermaschek κατά Bundesanstalt für Arbeit (Συλλογή τόμος 1976, σ. 599).

28 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 27 απόφαση στην υπόθεση Kermaschek, σκέψη 7.

47. Τη νομολογία αυτή επιβεβαιώνουν οι αποφάσεις στις υποθέσεις 157/84 [29], 94/84 [30] και 147/87 [31]. Πάντως, θα ήθελα να τονίσω ότι, σε αντίθεση προς τις αποφάσεις στις υποθέσεις κύριος και κυρία F. και Inzirillo, η εν λόγω νομολογία δεν διαμορφώθηκε ειδικά για τα καταβαλλόμενα στα μειονεκτούντα άτομα επιδόματα [32] και ότι η πρώτη απόφαση που διακρίνει μεταξύ προσωποπαγών και παραγώγων δικαιωμάτων, δηλαδή η απόφαση στην υπόθεση Kermaschek, είναι προγενέστερη της αποφάσεως στην υπόθεση Inzirillo.

48. Πάντως, αν πρόκειται να εφαρμοστεί η μέθοδος αυτή στη συγκεκριμένη περίπτωση, η θυγατέρα του προσφεύγοντος-εφεσείοντος δεν θα μπορεί να επικαλεστεί τον κανονισμό 1408/71, επειδή, σύμφωνα με τις απαντήσεις της Βελγικής Κυβερνήσεως και τις συγκλίνουσες παρατηρήσεις των διαδίκων, τα επίμαχα επιδόματα υπέρ ενηλίκων μειονεκτούντων ατόμων χορηγούνται στους ενδιαφερομένους μόνον ως προσωποπαγές δικαίωμα.

49. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη νομολογία [33], το Δικαστήριο φαίνεται να επιδιώκει, ακόμα και για τα καταβαλλόμενα στα μειονεκτούντα άτομα επιδόματα, τη διατήρηση της διακρίσεως μεταξύ προσωποπαγών και παραγώγων δικαιωμάτων που καθιερώθηκε με την απόφαση στην υπόθεση Kermaschek. Αν το Δικαστήριο επιμείνει στην προσέγγιση αυτή, ο προσφεύγων-εφεσείων δεν θα μπορεί βασίμως να επικαλεστεί, εξ ονόματος της θυγατέρας του, τον κανονισμό 1408/71.

50. Πλην όμως, το συμπέρασμά μου στο στάδιο αυτό ουδόλως σημαίνει ότι ο προσφεύγων-εφεσείων δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να στηριχτεί βασίμως στο κοινοτικό δίκαιο.

51. Όπως προκύπτει από την ίδια τη διατύπωσή τους, τα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν αποκλειστικώς την ερμηνεία των διατάξεων του κανονισμού 1408/71. Πάντως, το Δικαστήριο οφείλει να απαντήσει κατά τρόπο εξαντλητικό στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν, προκειμένου να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο όλα τα αναγκαία κριτήρια για να εκτιμήσει ορθώς με γνώμονα το κοινοτικό δίκαιο τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί.

52. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο δικαιολογείται απόλυτα να λάβει θέση και επί κοινοτικών διατάξεων που έχουν στενό ουσιαστικό σύνδεσμο με τις ρητώς αναφερθείσες. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν μια πιο αόριστη διατύπωση των προδικαστικών ερωτημάτων θα ήταν αρκετή για να καταστήσει υποχρεωτική την εξέταση των κανόνων αυτών. Πράγματι, το Δικαστήριο δεν δεσμεύεται από τη διατύπωση των υποβληθέντων στα πλαίσια προδικαστικής παραπομπής ερωτημάτων. Στην πράξη, τα ερμηνεύει κατά τέτοιον τρόπο ώστε να μπορεί να εκτιμά στο σύνολό της την προβληματική που τίθεται στην συγκεκριμένη περίπτωση από απόψεως κοινοτικού δικαίου.

53. Εν προκειμένω, ο κανονισμός 1612/68 [34] αποτελεί μια τέτοια κοινοτική διάταξη, η οποία επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη σύμφωνα με όσα ανέφερα ανωτέρω. Όπως διαπίστωσα πιο πάνω, ο προσφεύγων-εφεσείων είναι εργαζόμενος κατά την έννοια του κανονισμού αυτού, ο οποίος εκδόθηκε με σκοπό την υλοποίηση της ελευθερίας της κυκλοφορίας. Ο προσφεύγων-εφεσείων, ή η θυγατέρα του, μπορεί, αν παρίσταται ανάγκη, να επικαλεστεί το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανο-

29 — Απόφαση της 6ης Ιουνίου 1985 στην υπόθεση 157/84, Frascogna κατά Caisse des Dépôts et Consignations (Συλλογή 1985, σ. 1739, σκέψη 15).

30 — Απόφαση της 20ής Ιουνίου 1985 στην υπόθεση 94/84, ONEM κατά Deak (Συλλογή 1985, σ. 1873, σκέψη 11).

31 — Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1987 στην υπόθεση 147/87, Zaoui κατά CRAMIF (Συλλογή 1987, σ. 5511, σκέψη 11).

32 — Υπόθεση 40/76, Kermaschek (επιδόματα ανεργίας), υπόθεση 157/84, Frascogna (επιδόματα γήρατος), υπόθεση 94/84, Deak (επιδόματα ανεργίας), και υπόθεση 147/87, Zaoui (συμπληρωματικά επιδόματα της συντάξεως αναπηρίας που καταβάλλεται σε υπηκόους τρίτου κράτους).

33 — Απόφαση της 8ης Ιουλίου 1992 στην υπόθεση C-243/91, Βελγικό Δημόσιο κατά Taghavi, Συλλογή 1992, σ. I-4401, σκέψεις 7 και 8.

34 — Κανονισμός 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33).

νισμού, σύμφωνα με το οποίο ο εργαζόμενος υπό την έννοια της ανωτέρω διατάξεως απολαύει των αυτών κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων που απολαύουν οι ημεδαποί εργαζόμενοι. Το άρθρο 10 του κανονισμού επιτρέπει την εγκατάσταση με τον εργαζόμενο, μεταξύ άλλων, των στενών συγγενών του που αυτός συντηρεί. Έτσι, αυτή η ομάδα προσώπων περιλαμβάνεται ρητώς στον κύκλο των δικαιούχων του κανονισμού.

54. Ακόμη και αν ο μισθωτός έχει παύσει πλέον να εργάζεται, το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68 παρέχει σε αυτόν και στα μέλη της οικογενείας του δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους απασχολήσεως, κατά την έννοια του άρθρου 1 του κανονισμού 1251/70 [35]. Άλλωστε, το άρθρο 7 του κανονισμού 1251/70 ορίζει ρητώς τα ακόλουθα:

«Το δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως, που αναγνωρίζεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, διατηρείται υπέρ των δικαιούχων του παρόντος κανονισμού».

55. Επομένως, ο προσφεύγων-εφεσείων μπορεί προφανώς να επικαλεστεί ιδίω ονόματι, αλλά και εξ ονόματος της θυγατέρας του, το άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68, καθώς και το ίδιο άρθρο του κανονισμού 1251/70. Καίτοι το Δικαστήριο δεν έθιξε με την απόφασή του στην υπόθεση κύριος και κυρία F. [36] το ζήτημα της ενδεχομένης εφαρμογής του κανονισμού 1612/68, με την απόφασή του στην υπόθεση Inzirillo [37], αφού έλαβε θέση επί του κανονισμού 1408/71, είπε ότι:

«η υποχρέωση διασφαλίσεως υπέρ του ενηλίκου μειονεκτούντος τέκνου ενός τέτοιου εργαζομένου της ίσης μεταχειρίσεως σε σχέση με τους υπηκόους του κράτους διαμονής προβλέπεται, άλλωστε, από άλλες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων· συγκεκριμένα, το άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1968 (...) αναγνωρίζει το δικαίωμα εγκαταστάσεως με τον εργαζόμενο υπήκοο κράτους μέλους, ο οποίος εργάζεται στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους, όχι μόνον στους κατιόντες αυτού οι οποίοι δεν έχουν συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας τους, αλλά γενικότερα και στους κατιόντες τους οποίους αυτός "συντηρεί"· (...) ο ίδιος κανονισμός προβλέπει στο άρθρο 7, παράγραφος 2, ότι ο εργαζόμενος υπήκοος κράτους μέλους απολαύει, στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών, "των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους"· (...) ενόψει της ίσης μεταχειρίσεως που επιδιώκει ο κανονισμός 1612/68 και λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των διατάξεών του, το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7, παράγραφος 2, πρέπει να οριοθετηθεί κατά τρόπον ώστε να περιλαμβάνονται όλα τα κοινωνικά και φορολογικά πλεονεκτήματα, ανεξάρτητα από το αν συνδέονται ή όχι με σύμβαση εργασίας, όπως είναι το επίδομα υπέρ ενηλίκων μειονεκτούντων ατόμων που χορηγεί ένα κράτος μέλος στους υπηκόους του, δυνάμει νομοθετικού συστήματος παρέχοντος ένα νομίμως προστατευόμενο δικαίωμα για τη λήψη επιδόματος» [38].

56. Κατά συνέπεια, ο προσφεύγων-εφεσείων θα μπορεί να απαιτήσει τις επίμαχες παροχές βάσει του κοινοτικού δικαίου, αν αυτές αποτελούν γι' αυτόν κοινωνικά πλεονεκτήματα και αν η θυγατέρα του μπορεί να επικαλεστεί την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως. Φαίνεται, προβληματικό το να δοθεί καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό, δεδομένου ότι, αφενός, το επίδομα χορηγείται στο μειονεκτούν άτομο δυνάμει προσωποπαγούς δικαιώματος και,

35 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64).

36 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 16 υπόθεση 7/75.

37 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 16 υπόθεση 63/76.

38 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 16 υπόθεση 63/76, σκέψεις 18 έως 21 της αποφάσεως.

αφετέρου, η καταφατική απάντηση εξαρτάται ενδεχομένως από το αν τα μέλη της οικογενείας μισθωτού μπορούν να αξιώσουν ίση μεταχείριση δυνάμει προσωποπαγούς ή παραγώγου δικαιώματος.

57. Όσον αφορά τον ορισμό των κοινωνικών πλεονεκτημάτων, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, το Δικαστήριο υπογραμμίζει, κατά πάγια νομολογία, ότι, όπως προκύπτει

«από το σύνολο των διατάξεων του κανονισμού αυτού καθώς και από τον επιδιωκόμενο σκοπό, τα πλεονεκτήματα που επεκτείνει στους εργαζομένους υπηκόους άλλων κρατών μελών είναι όλα εκείνα τα οποία, ανεξαρτήτως του αν συνδέονται ή όχι με σύμβαση εργασίας, αναγνωρίζονται γενικά στους ημεδαπούς εργαζομένους, λόγω κυρίως της αντικειμενικής ιδιότητάς τους ως εργαζομένων ή λόγω του ότι έχουν απλώς την κατοικία τους στο εθνικό έδαφος, και των οποίων η επέκταση στους εργαζομένους υπηκόους άλλων κρατών μελών εμφανίζεται επομένως ικανή να διευκολύνει την κινητικότητά τους στο εσωτερικό της Κοινότητας» [39].

58. Γεγονός είναι ότι τα επίμαχα επιδόματα πρέπει να χορηγηθούν όχι στον προσφεύγοντα-εφεσείοντα αλλά στη θυγατέρα του. Πάντως, οι ευεργετικές διατάξεις του κανονισμού εκτείνονται ρητώς στα μέλη της οικογενείας του διακινουμένου εργαζομένου, συμπεριλαμβανομένων των ενηλίκων τέκνων που αυτός συντηρεί [40].

59. Σύμφωνα με τη νομολογία στην υπόθεση Lebon [41], τα μέλη της οικογενείας του εργαζομένου ωφελούνται μόνον εμμέσως από την ισότητα μεταχειρίσεως. Πάντως, ακόμη και κατά τη νομολογία αυτή, μόνο σε περίπτωση που δεν συντηρούνται πλέον από τον μισθωτό, τα ενήλικα μέλη της οικογενείας του δεν μπορούν πλέον να επικαλεστούν το άρθρο 7, παράγραφος 2, προκειμένου να λάβουν παροχή, ικανή να τους εγγυηθεί ένα ελάχιστο όριο μέσων διαβιώσεως.

60. Πάντως, τα πραγματικά περιστατικά της κυρίας δίκης είναι διαφορετικά. Ο προσφεύγων-εφεσείων εξακολουθεί να συντηρεί την θυγατέρα του. Η κατάσταση αυτή θα παραμείνει κατ' αρχήν αμετάβλητη, δεδομένου ότι η θυγατέρα δεν είναι σε θέση να αποδυθεί σε επαγγελματική δραστηριότητα. Δεδομένης της αναπηρίας της θυγατέρας, η οικονομική εξάρτηση, η οποία κατ' αρχήν έχει περιορισμένη διάρκεια, του τέκνου από τους γονείς που οφείλουν να διασφαλίζουν τη συντήρησή του θα εξακολουθήσει στην προκειμένη περίπτωση για απροσδιόριστο χρόνο.

61. Κατά την απόφαση στην υπόθεση Lebon [42], το μοναδικό πράγμα που έχει σημασία είναι η πραγματική στήριξη που εξασφαλίζεται από τον εργαζόμενο· δεν απαιτείται η ύπαρξη υποχρεώσεως συντηρήσεως. Επομένως, οι χρηματοοικονομικές ενισχύσεις που παρέχει το δημόσιο για τη συντήρηση της θυγατέρας συνιστούν πάντοτε πλεονέκτημα και για τον πατέρα που φροντίζει για τη συντήρησή της [43].

62. Αυτή η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών δεν αλλοιώνεται από το γεγο-

39 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 11 υπόθεση 249/83, Hoeckx, σκέψη 20 της αποφάσεως, καθώς και την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 11 υπόθεση 122/84, Scrivener, σκέψη 24 της αποφάσεως.

40 — Βλ. άρθρο 10, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1612/68.

41 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1987 στην υπόθεση 316/85, CPAS du Courcelles κατά Lebon (Συλλογή 1987, σ. 2811, σκέψη 12).

42 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 41 υπόθεση 316/85.

43 — Βλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1992 στην υπόθεση C-3/90, Bernini κατά Υπουργού Παιδείας και Επιστημών των Κάτω Χωρών (Συλλογή 1992, σ. I-1071, σκέψεις 22 επ.).

νός ότι η θυγατέρα διαμένει ενίοτε σε επιχορηγούμενο ίδρυμα επαναντάξεως. Αφενός, το γεγονός προφανώς έχει ήδη ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο της εθνικής ρυθμίσεως περί χορηγήσεως παροχών. Αφετέρου, το ότι η θυγατέρα τυγχάνει παροχών αρωγής υπό άλλη μορφή μπορεί να θίξει τον προσφεύγοντα-εφεσείοντα μόνον εφόσον τρίτος έφερε το σύνολο των παροχών συντηρήσεως, πράγμα που είναι, πάντως, εξαιρετικά απίθανο.

63. Τέλος, απομένει να προσδιοριστεί αν η θυγατέρα του προσφεύγοντος-εφεσείοντος μπορεί να αναζητήσει ευθέως έρεισμα στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ή αν μόνον ο πατέρας μπορεί να επικαλεστεί την αρχή αυτή υπέρ μελών της οικογενείας του.

64. Η άποψη ότι μόνον ο εργαζόμενος μπορεί να προβάλει βασίμως ως επιχείρημα την απαγόρευση δυσμενούς διακρίσεως ενισχύεται, αφενός, από την έννοια του εμμέσου πλεονεκτήματος που χορηγείται στα μέλη της οικογενείας, όπως εκτίθεται στην απόφαση επί της υποθέσεως Lebon [44]. Αφετέρου, την άποψη αυτή μπορεί να ενισχύσει και η απόφαση στην υπόθεση Taghavi [45]. Γεγονός είναι ότι στην υπόθεση Taghavi το πρόσωπο που είχε ζητήσει την παροχή ήταν υπήκοος τρίτης χώρας, πράγμα που αποκλείει ήδη την σύγκριση με τις περιστάσεις της παρούσας υποθέσεως.

65. Εξάλλου, ούτε η απόφαση στην υπόθεση Lebon λέγει τίποτε ως προς τις συνέπειες από τυχόν καταφατική απάντηση στο ερώτημα αν ορισμένες παροχές που καταβάλλει το δημόσιο σε μέλη της οικογενείας συνιστούν κοινωνικό πλεονέκτημα για τον μισθωτό εργαζόμενο.

66. Αντίθετα, ήδη με την απόφαση στην υπόθεση Inzirillo [46] το Δικαστήριο επισήμανε ρητώς ότι το μειονεκτούν τέκνο έχει δικαίωμα για ίση μεταχείριση. Με την απόφαση στην υπόθεση Bernini [47] το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι μέλος της οικογενείας διακινουμένου εργαζομένου μπορεί, υπό τις περιγραφείσες στην εν λόγω υπόθεση περιστάσεις, να επικαλεστεί ευθέως το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, προκειμένου να προβάλει προσωποπαγή δικαιώματα.

67. Κατ' εμέ, ο δικαιούχος πρέπει, ενόψει των περιστάσεων αυτών, να μπορεί να επικαλεστεί, ακόμη και ιδίω ονόματι, την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως [48]. Όταν όλες οι προϋποθέσεις γενέσεως ενός δικαιώματος πρέπει να πληρούνται στο πρόσωπο ενός μέλους της οικογενείας, πρέπει το πρόσωπο αυτό να τυγχάνει και ίσης μεταχειρίσεως, καθότι διαφορετικά θα εμποδιζόταν η πραγματοποίηση των στόχων της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως.

68. Άλλωστε, η ερμηνεία αυτή στηρίζεται και στο περιεχόμενο του άρθρου 7, του κανονισμού 1251/70, το οποίο δεν διακρίνει καθόλου μεταξύ των μισθωτών εργαζομένων και των λοιπών δικαιούχων του κανονισμού και χρησιμοποιεί απλώς τον όρο «δικαιούχοι».

44 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 41 υπόθεση 316/85.

45 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 33 υπόθεση 243/91, σκέψη 11 της αποφάσεως.

46 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 16 υπόθεση 63/76, σκέψη 18 της αποφάσεως.

47 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 43 υπόθεση 3/90, σκέψη 26 της αποφάσεως.

48 — Βλ. περαιτέρω σημείο 33 των προτάσεων της 16ης Δεκεμβρίου 1992 του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση C-111/91, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (Συλλογή 1993, σ. I-817).

69. Επειδή η ιθαγένεια της θυγατέρας αποτέλεσε τον λόγο απορρίψεως του αιτήματος να της καταβληθούν οι ζητηθείσες παροχές, η θυγατέρα υπήρξε θύμα ευθείας δυσμενούς διακρίσεως. Αλλά, ακόμη και σε σχέση με τον προσφεύγοντα-εφεσείοντα, τον πατέρα της, η προϋπόθεση ιθαγενείας συνιστά τουλάχιστον έμμεση δυσμενή διάκριση, δεδομένου ότι τα τέκνα των διακινουμένων εργαζομένων έχουν την ιθαγένεια ξένης χώρας σαφώς συχνότερα απ' ό,τι τα τέκνα των ημεδαπών εργαζομένων.

70. Τελικά, ο προσφεύγων-εφεσείων, ενεργώντας εξ ονόματος της θυγατέρας του, θα μπορεί να στηριχθεί βασίμως στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, όπως αυτή εκφράζεται στους κανονισμούς 1612/68 και 1251/70.

Γ — Συμπέρασμα

71. Κατόπιν αυτού, προτείνω να δοθούν στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα οι ακόλουθες απαντήσεις:

«1) Τα άρθρα 2 και 3 του κανονισμού 1408/71 έχουν την έννοια ότι δεν παρέχουν σε μειονεκτούν άτομο τη δυνατότητα να επικαλεστεί προσωποπαγές δικαίωμα για τη λήψη επιδομάτων υπέρ μειονεκτούντων προσώπων, οσάκις ούτε το ίδιο ούτε ο πατέρας του — μέσω του οποίου το μειονεκτούν άτομο απέκτησε την ιδιότητα αυτή από απόψεως κοινοτικού δικαίου — υπήχθησαν σε ένα από τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, στο συντονισμό των οποίων αποβλέπει ο κανονισμός 1408/71.

2) Πάντως, υπό την ιδιότητά της ως θυγατέρας διακινουμένου εργαζομένου, η ενδιαφερόμενη μπορεί να επικαλεστεί, δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 2 του κανονισμού 1612/68, προσωποπαγές δικαίωμα για τη λήψη των ζητηθεισών παροχών στην περίπτωση που εξακολουθεί να συντηρείται από τον διακινούμενο εργαζόμενο ή στην περίπτωση που οι εν λόγω παροχές ενέχουν για τον τελευταίο τον χαρακτήρα κοινωνικού πλεονεκτήματος.»